

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

معاونت بررسی های اقتصادی

بررسی وضعیت بازار کار در تابستان ۱۳۹۴

(با اقتباس از گزارش مرکز آمار ایران)

نگارنده:

پریسا مطرانلویی

آذر ۱۳۹۴

فهرست مطالب:

۳	چکیده
۳	مقدمه
۴	تعاریف
۵	وضعیت نرخ بیکاری و نرخ مشارکت
۸	وضعیت خالص اشتغال
۱۰	وضعیت نرخ بیکاری و مشارکت در استان های کشور
۱۱	جمع بندی
۱۱	منبع

چکیده:

اشتغال و بیکاری از جمله موضوعات اساسی هر کشوری است، به گونه ای که افزایش اشتغال و کاهش بیکاری، بعنوان یکی از شاخص های توسعه یافتگی جوامع تلقی می شود. نرخ بیکاری یکی از شاخص هایی است که برای ارزیابی شرایط اقتصادی کشور نیز مورد استفاده قرار می گیرد. تحلیل وضعیت تعداد بیکاران و شاغلان در کنار سایر شاخص های بازار کار برای دستیابی به دید روشنی از وضعیت بازار کار مفید است. آمارهای بازار کار منتشر شده از سوی مرکز آمار ایران حاکی از آن است که نرخ بیکاری در تابستان ۹۴ به ۱۰,۹ درصد رسیده است و نرخ مشارکت در تابستان ۹۴ به ۳۸,۹ درصد رسیده است. افزایش همزمان نرخ بیکاری و نرخ مشارکت در کنار افزایش همزمان تعداد شاغلان و بیکاران بررسی وضعیت تعداد شاغلان و خالص شغل ایجاد شده نیز نشان می دهد که در بازه زمانی زمستان ۹۳ الی تابستان ۹۴ تعداد خالص شغل ایجاد شده حدود ۱,۲ میلیون نفر بوده است. افزایش سهم اشتغال بخش کشاورزی و خدمات و کاهش سهم بخش صنعت از دیگر تغییرات اتفاق افتاده در تابستان ۹۴ است.

مقدمه:

مطالعه و بررسی مسیر تغییرات شاخص های بازار کار در شناخت دقیق مساله اشتغال اهمیت بسزایی دارد. از دو شاخص نرخ بیکاری و نرخ مشارکت اقتصادی برای ارزیابی وضعیت سلامت بازار کار در اقتصاد استفاده می شود. نرخ مشارکت اقتصادی نشان دهنده درصد نیروی فعال و نرخ بیکاری موید درصد نیروی فعال فاقد شغل در بازار کار است. نرخ مشارکت اقتصادی بالا و نرخ بیکاری پایین از نشانه های وجود یک بازار کار قوی در یک اقتصاد محسوب می شود که سابقه مشاهده این اتفاق در اقتصاد ایران، زیاد نیست.

آنچه در تابستان ۹۴ اتفاق افتاده است افزایش همزمان نرخ بیکاری و نرخ مشارکت در کنار افزایش همزمان تعداد شاغلان و بیکاران است. این مساله نشان می دهد که علاوه بر اینکه عده ای از افراد بیکار وارد جمعیت شاغل شده اند، عده ای نیز از جمعیت غیرفعال وارد جمعیت فعال شده اند و تاکنون شغلی پیدا نکرده اند. لذا تحلیل وضعیت تعداد بیکاران و شاغلان در کنار سایر شاخص های بازار کار برای دستیابی به دید روشنی از وضعیت بازار کار مفید است. بررسی وضعیت اشتغال و بیکاری در بخش های مختلف اقتصادی، بین گروه های جنسی مختلف و همچنین وضعیت شاخص های بازار کار در استان های مختلف کشور، اطلاعات مفیدی از دورنمای بازار کار ایران در اختیار قرار می دهد که در ادامه گزارش به آن پرداخته شده است.

تعاریف:

در ادامه گزارش به ارائه تعاریف برخی شاخص های کلیدی بکار رفته در گزارش می پردازیم:

جمعیت فعال اقتصادی:

تمام افراد ۱۰ ساله و بیشتر (حداقل سن تعیین شده)، که در هفته تقویمی قبل از آمارگیری (هفته مرجع)، طبق تعریف کار، در تولید کالا و خدمات مشارکت داشته (شاغل) و یا از قابلیت مشارکت برخوردار بوده اند (بیکار)، جمعیت فعال اقتصادی محسوب می شوند.

جمعیت غیرفعال:

تمام افراد ۱۰ ساله و بیشتر که در طول هفته مرجع، طبق تعریف، در هیچیک از دو گروه شاغلان و بیکاران قرار نمی گیرند، جمعیت غیرفعال اقتصادی محسوب می شوند.

شاغل:

تمام افراد ۱۰ ساله و بیشتر که در طول هفته مرجع، طبق تعریف کار، حداقل یک ساعت کار کرده و یا بنا به دلایلی بطور موقت کار را ترک کرده باشند، شاغل محسوب می شوند.

بیکار:

بیکار به تمام افراد ۱۰ ساله و بیشتر اطلاق می شود که:

در هفته مرجع فاقد کار باشند (دارای اشتغال مزدبگیری یا خود اشتغالی نباشند).

در هفته مرجع و یا هفته پس از آن آماده برای کار باشند (برای اشتغال مزدبگیری یا خود اشتغالی آماده باشند).

در هفته مرجع و سه هفته قبل از آن جویای کار باشند (اقدامات مشخصی را به منظور جستجوی اشتغال مزدبگیری و یا خوداشتغالی به عمل آورده باشند).

افرادی که به دلیل آغاز به کار در آینده و یا انتظار بازگشت به شغل قبلی جویای کار نبوده ولی فاقد کار و آماده برای کار بوده اند نیز بیکار محسوب می شوند.

نرخ بیکاری:

عبارت است از نسبت جمعیت بیکار به جمعیت فعال (شاغل و بیکار)، ضرب در ۱۰۰.

$$\text{نرخ بیکاری} = \frac{\text{جمعیت بیکار}}{\text{جمعیت فعال}} \times 100$$

نرخ مشارکت اقتصادی:

عبارت است از نسبت جمعیت فعال (شاغل و بیکار) ۱۰ ساله و بیشتر (یا ۱۵ ساله و بیشتر) به جمعیت در سن کار، ۱۰ ساله و بیشتر (یا ۱۵ ساله و بیشتر) ضرب در ۱۰۰.

$$\text{نرخ مشارکت اقتصادی} = \frac{\text{جمعیت فعال ۱۰ ساله و بیشتر (یا ۱۵ ساله و بیشتر)}}{\text{جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر (یا ۱۵ ساله و بیشتر)}} \times 100$$

وضعیت نرخ بیکاری و نرخ مشارکت:

بررسی آمارهای بازار کار کشور در فصل دوم سال ۹۴ نشان می دهد که نرخ بیکاری در تابستان ۹۴ نسبت به تابستان ۹۳ با ۰,۵ واحد درصد افزایش به ۱۰,۹ درصد رسیده است و نرخ مشارکت در تابستان ۹۴ نسبت به تابستان ۹۳ با ۱,۷ واحد درصد افزایش به ۳۸,۹ درصد رسیده است. همچنین در تابستان ۹۴ نسبت به بهار ۹۴ حدود ۰,۱ واحد درصد به نرخ بیکاری و ۰,۹ واحد درصد به نرخ مشارکت افزوده شده است، به طوری که نرخ بیکاری و نرخ مشارکت در تابستان ۹۴ به ترتیب به ۱۰,۹ درصد و ۳۸,۹ درصد رسیده است. در بازه زمانی بهار ۹۳ الی تابستان ۹۴، بالاترین نرخ مشارکت اقتصادی مربوط به تابستان ۹۴ بوده است.

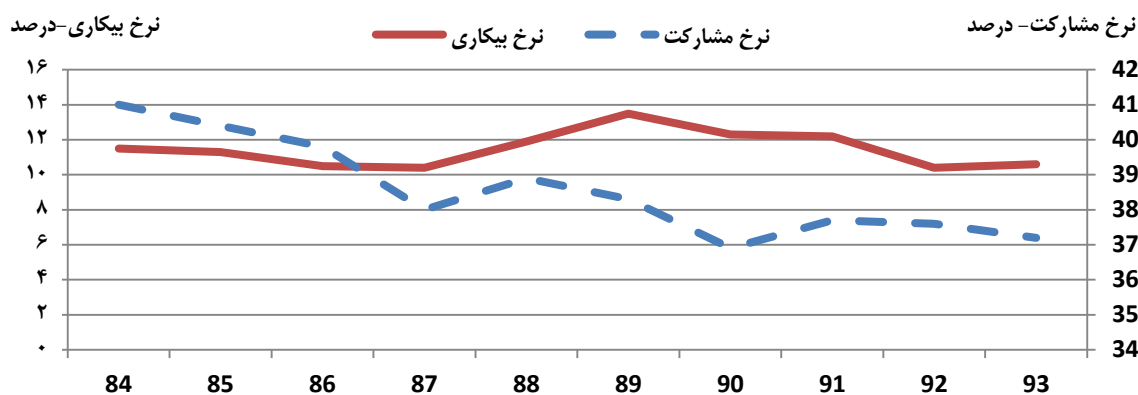
آنچه در این فصل مشاهده می شود افزایش همزمان نرخ بیکاری و نرخ مشارکت اقتصادی در تابستان ۹۴ نسبت به بهار ۹۴ و همچنین نسبت به تابستان ۹۳ است. یعنی در واقع علی رغم اتفاق مثبت افزایش نرخ مشارکت اقتصادی، نرخ بیکاری بهبود نیافته و در مقابل وضعیت بیکاری تضعیف شده است. شایان ذکر است پدیده همزمانی رشد نرخ مشارکت اقتصادی با رشد نرخ بیکاری رویداد جدیدی در اقتصاد کشور نیست و در برخی مقاطع زمانی همراه بارشد نرخ مشارکت اقتصادی، نرخ بیکاری نیز افزایش داشته است.

جدول ۱- نرخ بیکاری و نرخ مشارکت فصلی از بهار ۹۳ لغایت تابستان ۹۴

شرح	نرخ بیکاری	نرخ مشارکت
بهار ۹۳	۱۰,۷	۳۷,۱
تابستان ۹۳	۱۰,۴	۳۷,۲
پائیز ۹۳	۱۰,۵	۳۷,۳
زمستان ۹۳	۱۱,۵	۳۷,۳
بهار ۹۴	۱۰,۸	۳۸,۰
تابستان ۹۴	۱۰,۹	۳۸,۹

منبع: طرح نیروی کار مرکز آمار ایران

نمودار ۱- روند نرخ بیکاری و نرخ مشارکت از سالهای ۸۴ لغایت ۹۳

منبع: طرح نیروی کار مرکز آمار ایران

نمودار ۲- روند نرخ بیکاری و نرخ مشارکت فصلی از بهار ۹۳ لغایت تابستان ۹۴

منبع: طرح نیروی کار مرکز آمار ایران

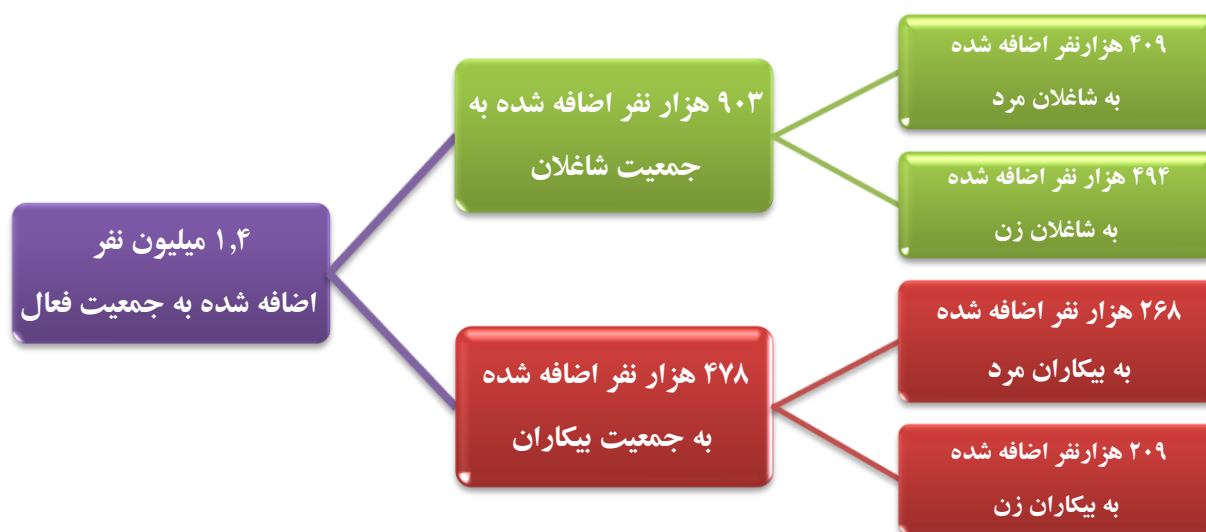
آمارها نشان می دهد که در تابستان ۹۴ نسبت به تابستان ۹۳، افزایش همزمان نرخ بیکاری و نرخ مشارکت، در کنار افزایش همزمان تعداد بیکاران و شاغلان اتفاق افتاده است. در این مدت حدود ۷۶۲۰ نفر به جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر کشور اضافه شده است، این در حالی است که حدود ۱,۴ میلیون نفر به جمعیت فعال ۱۰ ساله و بیشتر کشور اضافه شده است. این بدان معنی است که بخش زیادی از جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر کشور که در فصول قبلی جزو جمعیت غیرفعال بوده اند وارد جمعیت فعال شده و با فرض اینکه جمعیت فعال ابتدا در زمره گروه بیکاران قرار گرفته و پس از آن تعدادی وارد جمعیت شاغلان می شوند، می باید علاوه بر ایجاد فرصت شغلی برای افرادی که جدیداً به گروه جمعیت فعال پیوسته اند، برای گروه هایی که در فصول قبل جزو جمعیت غیرفعال بوده اند و اکنون به گروه جمعیت فعال پیوسته اند نیز چاره ای اندیشیده شود ولی آنچه از آمارها پیداست این است که تنها حدود ۹۰۳ هزار شغل در تابستان ۹۴ نسبت به تابستان ۹۳ ایجاد شده است.

همانطور که در شکل زیر بطور خلاصه آمده است در تابستان ۹۴ نسبت به تابستان ۹۳ حدود ۱,۴ میلیون نفر به جمعیت فعال اضافه شده است این در حالی است که ۶۵,۰ درصد از این تعداد به جمعیت شاغلان افزوده شده است و حدود ۳۵,۰ درصد به جرگه بیکاران پیوسته اند. از مجموع ۹۰۳ هزار نفر اضافه شده به جمعیت شاغلان، ۴۵,۰ درصد مردان و ۵۵,۰ درصد زنان بوده اند. این مساله نشان می دهد که در تابستان ۹۴ نسبت به تابستان ۹۳ وضعیت اشتغال زنان نسبت به مردان اندکی بهبود یافته است.

معاونت بررسی های اقتصادی

در مقابل در این دوره حدود ۴۷۸ هزار نفر به جمعیت بیکاران اضافه شده است که ۵۶,۰ درصد آن را مردان و ۴۴,۰ درصد را زنان تشکیل می دهند در اینجا نیز ملاحظه می شود که وضعیت بیکاری در بین مردان در تابستان ۹۴ نسبت به مدت مشابه سال قبل، نسبت به زنان بدتر شده است.

شکل ۱ - تغییرات مهم بازار کار در تابستان ۹۴ نسبت به تابستان ۹۳

منبع: طرح نیروی کار مرکز آمار ایران

وضعیت خالص اشتغال:

بررسی وضعیت تعداد شاغلان در تابستان ۹۴ در مقایسه با زمستان ۹۳ نشان می دهد که تعداد خالص شغل ایجاد شده در بازه زمانی مذکور حدود ۱,۲ میلیون نفر بوده است. یعنی حدود ۱,۲ میلیون شغل در شش ماهه نخست سال ۹۴ نسبت به سال قبل ایجاد شده است.

جدول ۲- جمعیت فعال، جمعیت شاغل و جمعیت بیکار کشور از بهار ۹۱ لغایت تابستان ۹۴
(هزار نفر)

فصل	جمعیت فعال	جمعیت بیکار	تعداد شاغلان
بهار ۹۲	۲۴,۷۸۹	۲,۶۱۷	۲۲,۱۷۲
تابستان ۹۲	۲۴,۷۵۵	۲,۵۶۴	۲۲,۱۹۱
پائیز ۹۲	۲۳,۲۶۹	۲,۴۰۱	۲۰,۸۶۸
زمستان ۹۲	۲۲,۵۲۵	۲,۳۷۱	۲۰,۱۵۴
بهار ۹۳	۲۳,۶۳۷	۲,۵۳۰	۲۱,۱۰۷
تابستان ۹۳	۲۳,۷۵۷	۲,۲۵۷	۲۱,۵۰۰
پائیز ۹۳	۲۳,۹۳۲	۲,۵۲۱	۲۱,۴۱۲
زمستان ۹۳	۲۳,۹۴۷	۲,۷۴۹	۲۱,۱۹۹
بهار ۹۴	۲۴,۵۰۹	۲,۶۴۷	۲۱,۸۶۲
تابستان ۹۴	۲۵,۱۳۹	۲,۷۳۵	۲۲,۴۰۴

منبع: طرح نیروی کار مرکز آمار ایران

بررسی دقیق تر این موضوع نشان می دهد بیشترین کاهش اشتغال مربوط به بخش صنعت حدود ۴ هزار نفر بوده است در مقابل تعداد خالص شغل ایجاد شده در بخش کشاورزی (عمدتا به دلیل مساله فصلی) و خدمات، مثبت بوده است. این مساله موجب شده است سهم بخش صنعت از اشتغال کل کشور در ۶ ماهه نخست سال ۹۴ نسبت به سال ۹۳ حدود ۱۷ واحد درصد کاهش یابد، در مقابل سهم بخش کشاورزی و خدمات از کل اشتغال کشور به ترتیب ۳ و ۳۷ واحد درصد افزایش یابد.

جدول ۳- وضعیت اشتغال در بخش های مختلف در تابستان ۹۴ نسبت به زمستان ۹۳

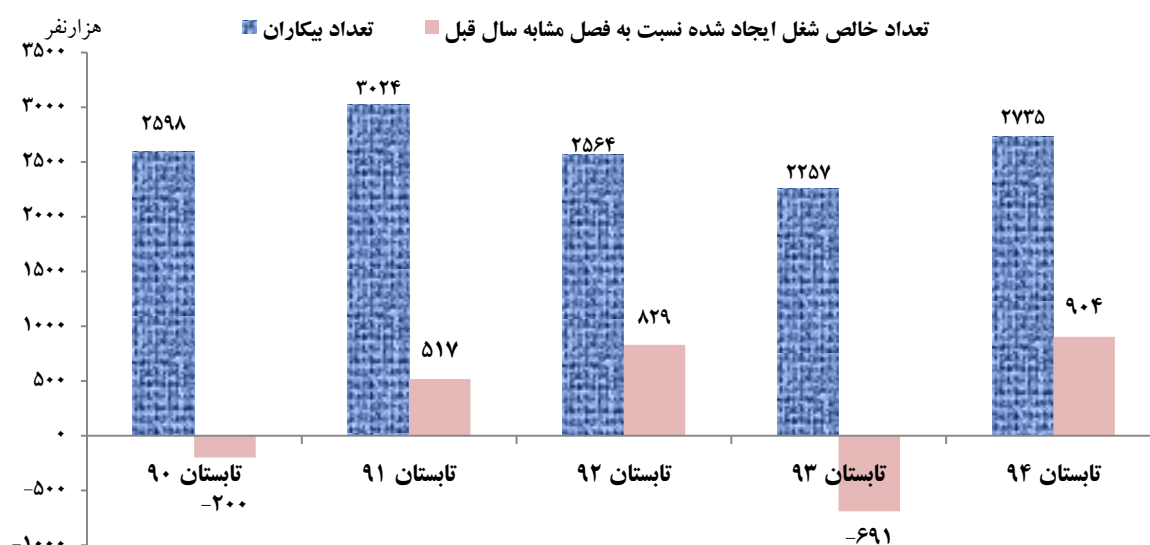
شرح	بخش کشاورزی		بخش صنعت		بخش خدمات	
	اشتغال (هزار نفر)	سهم از اشتغال (درصد)	اشتغال (هزار نفر)	سهم از اشتغال (درصد)	اشتغال (هزار نفر)	سهم از اشتغال (درصد)
زمستان ۹۳	۳,۴۲۲	۱۶.۱	۷,۲۱۸	۴۹.۸	۱۰,۵۵۳	۱۰.۸
تابستان ۹۴	۴,۲۹۶	۱۹.۲	۷,۲۱۴	۳۲.۲	۱۰,۸۹۱	۴۸.۶

منبع: طرح نیروی کار مرکز آمار ایران

معاونت بررسی های اقتصادی

بررسی وضعیت خالص اشتغال فصلی در تابستان هر سال نشان می دهد پس از آنکه در تابستان سال ۹۰ نسبت به سال ۸۹ تعداد خالص شغل ایجاد شده منفی بود (بعبارتی تعداد شاغلان کاهش یافته بود)، این مقدار در تابستان سالهای ۹۱ و ۹۲ نسبت به تابستان سال قبل آن مثبت شده است. در تابستان سال ۹۳ نسبت به تابستان ۹۲ حدود ۶۹۰ هزار شغل از دست رفته است ولی این شاخص مجدداً در تابستان سال ۹۴ بهبود یافته و به حدود ۹۰۰ هزار شغل رسیده است.

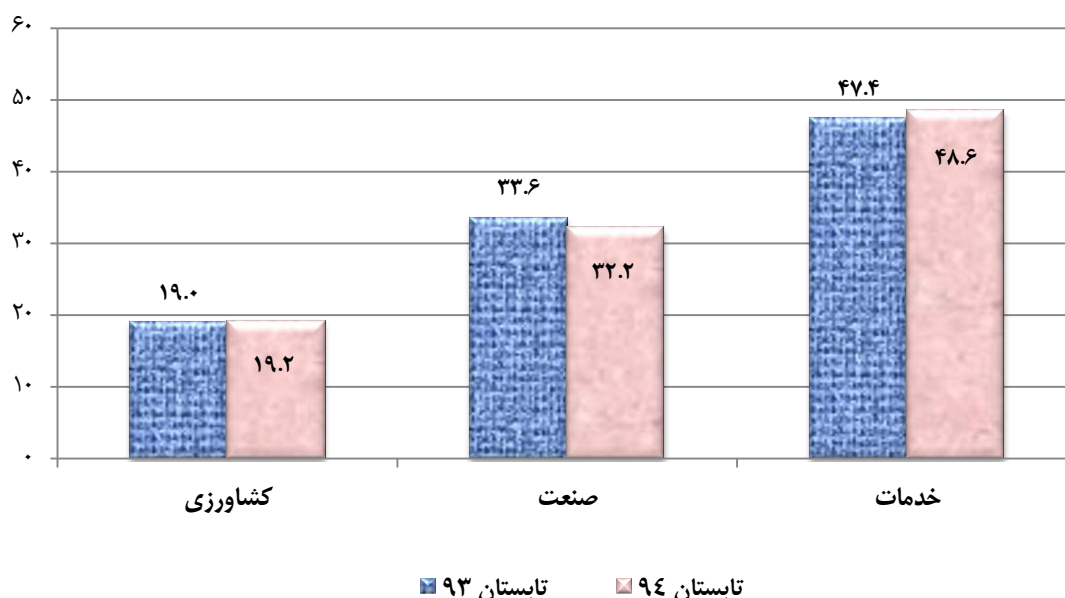
نمودار ۲- وضعیت اشتغال فصلی ایران در فاصله تابستان ۹۰ لغایت تابستان ۹۴

منبع: طرح نیروی کار مرکز آمار ایران

بررسی وضعیت سهم بخش های مختلف از اشتغال کشور نشان می دهد که در تابستان ۹۴ نسبت به فصل مشابه سال قبل، سهم اشتغال بخش کشاورزی و بخش خدمات هریک حدود ۰,۲ درصد بیشتر شده است در حالیکه سهم بخش صنعت حدود ۰,۴ درصد کاهش یافته است. همچنین با بررسی دقیق تر موضوع اشتغال در بخش های مختلف ملاحظه می شود در فاصله تابستان ۹۳ تا تابستان ۹۴ سهم اشتغال مردان در بخش کشاورزی از ۱۸,۰ درصد به ۱۸,۳ درصد افزایش یافته است در حالیکه سهم اشتغال زنان در بخش کشاورزی از ۲۴,۹ درصد به ۲۴,۰ درصد کاهش یافته است. در مدت مشابه سهم اشتغال مردان در بخش صنعت از ۳۵,۵ درصد به ۳۴,۰ درصد کاهش یافته است در حالیکه سهم اشتغال زنان در بخش صنعت از ۲۱,۹ درصد به ۲۲,۹ درصد افزایش یافته است. همینطور در بخش خدمات سهم مردان از ۴۶,۵ درصد به ۴۷,۸ درصد افزایش یافته است در حالی که سهم اشتغال زنان در بخش خدمات از ۵۳,۲ درصد به ۵۳,۱ درصد کاهش یافته است. بطور خلاصه می توان گفت در بخش های کشاورزی و خدمات سهم اشتغال مردان، و در بخش صنعت سهم اشتغال زنان در تابستان ۹۴ نسبت به تابستان ۹۳ افزایش یافته است.

نمودار ۳ - سهم بخش های مختلف از اشتغال کشور در تابستان ۹۴ نسبت به تابستان ۹۳

منبع: طرح نیروی کار مرکز آمار ایران

وضعیت نرخ بیکاری و مشارکت در استانهای کشور:

در بین استانهای کشور، استان گیلان با ۴۴,۲ درصد بیشترین نرخ مشارکت و استان سیستان و بلوچستان با ۲۹,۵ درصد کمترین نرخ مشارکت در تابستان ۹۴ را داشته اند. در همین فصل استان چهارمحال و بختیاری با ۱۶,۰ درصد بیشترین نرخ بیکاری و استان کرمان با ۶,۵ درصد کمترین نرخ بیکاری در بین استانهای کشور را داشته است. این در حالی است که کمترین نرخ بیکاری در تابستان سال ۹۳ حدود ۵,۱ درصد مربوط به استان تهران بوده است. بیشترین نرخ بیکاری در تابستان ۹۳ مربوط به استان کهگیلویه و بویر احمد حدود ۱۶,۰ درصد و بیشترین نرخ مشارکت مربوط به استان اردبیل حدود ۴۳,۵ درصد بوده است.

در مورد استان تهران نرخ بیکاری در تابستان ۹۴، ۹,۲ درصد بوده در حالی که در فصل مشابه سال قبل حدود ۵,۱ درصد بوده است. همچنین نرخ مشارکت در استان تهران از ۳۴,۶ درصد در تابستان ۹۳ به ۳۷,۷ درصد در تابستان ۹۴ افزایش یافته است. افزایش ۴,۱ واحد درصدی نرخ بیکاری در استان تهران در کنار افزایش ۳,۱ واحد درصدی نرخ مشارکت در تابستان ۹۴ نسبت به فصل مشابه سال قبل نکته قابل تاملی است. در واقع مشابه با وضعیت کل کشور، با بهبود نرخ مشارکت اقتصادی در استان تهران، بهبودی از حیث کاهش نرخ بیکاری حاصل نشده است. این وضعیت نشان می دهد بازار کار قادر به پاسخ دهی به نیاز متقاضیان کار نبوده است.

معاونت بررسی های اقتصادی

همچنین ذکر این نکته حائز اهمیت است که در تابستان ۹۳ نرخ بیکاری زنان در تهران ۱۱,۳ درصد و نرخ بیکاری مردان در تهران ۴,۱ درصد بوده است. بدیهی است تحلیل دقیق تر وضعیت اشتغال و بیکاری پس از انتشار گزارشهای تفصیلی مرکز آمار ایران امکان پذیر خواهد بود.

جمع بندی:

آمارهای بازار کار ایران افزایش همزمان نرخ بیکاری و مشارکت در تابستان ۹۴ نسبت به بهار ۹۴ و همچنین نسبت به تابستان ۹۳ را نشان می دهند. رسیدن نرخ بیکاری به ۱۰,۹ درصد و نرخ مشارکت به ۳۸,۹ درصد در کنار افزایش همزمان تعداد شاغلان و بیکاران مهمترین ویژگی وضعیت بازار کار در فصل تابستان سال ۹۴ است. همچنین آمارها نشان می دهد که در تابستان ۹۴ نسبت به تابستان ۹۳ حدود ۱,۴ میلیون نفر به جمعیت فعال اضافه شده است که ۶۵,۰ درصد از این تعداد وارد جمعیت شاغل و حدود ۳۵,۰ درصد وارد جمعیت بیکار شده اند.

بررسی دقیق تر وضعیت شاغلان، ایجاد ۱,۲ میلیون شغل جدید در تابستان ۹۴ در مقایسه با زمستان ۹۳ را نشان می دهد. وضعیت اشتغال زنان نسبت به مردان در تابستان ۹۴ نسبت به تابستان ۹۳ بهبود یافته است. در حالی که وضعیت بیکاری در بین مردان در تابستان ۹۴ نسبت به مدت مشابه سال قبل، نسبت به زنان بدتر شده است. افزایش سهم اشتغال بخش کشاورزی و بخش خدمات و کاهش سهم بخش صنعت در تابستان ۹۴ نسبت به فصل مشابه سال قبل نیز از دیگر نکات مهم بازار کار بوده است.

منبع:

مرکز آمار ایران (۱۳۹۴)، "چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار- تابستان ۱۳۹۴"، دفتر جمعیت، نیروی کار و سرشماری.